

IQTISODIY TADQIQOTLAR
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
ECONOMIC RESEARCH

ILMIY JURNALI

3
2021

**TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT
UNIVERSITETI**

“IQTISODIYOT” FAKULTETI

**IQTISODIY TADQIQOTLAR
(ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ,
“ECONOMIC RESEARCH”)**

ILMIY JURNALI

3

2021

Toshkent

3
2021

Elektron ilmiy jurnal
Научный журнал
Scientific magazine

IQTISODIY TADQIQOTLAR ILMIY
JURNALI

MUASSIS

Toshkent davlat iqtisodiyot
universiteti

Tahrir kengashi raisi:

Abduraxmonov Qalandar Xodjayevich – i.f.d., prof.,
akademik

Tahrir kengashi:

Eshov Mansur Po'latovich- i.f.d., professor
Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna – i.f.d., professor
Xudoyqulov Sadriddin Karimovich – i.f.d., professor
Begalov Baxodir Abdusalovich- i.f.d., professor
Bekmurodov Adxam Sharipovich- i.f.d., professor
Vaxabov Abduraxim Vasikovich- i.f.d., professor
Maxmudov Nosir Maxmudovich- i.f.d., professor
Salimov Baxtiyor Tadjiyevich- i.f.d., professor
Mustafaqulov Sherzod Igamberdiyevich- i.f.d., professor
Jumayev Nodir Xosiyatovich- i.f.d., professor
G'ofurov Ubaydullo Vaxabovich- i.f.d., professor
Xolmo'minov Shayzaq Raxmatovich- i.f.d., professor
Amirov Lochinbek Fayzullayevich – i.f.n., PhD
Xatamov Ibodullo Sadullayevich – i.f.n., dosent
Asqarova Mavluda Turopovna- i.f.n., dosent
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich- i.f.n., dosent
G'ayibnazarov Sanjar Baxodirowich – i.f.n., dosent
Kamalova Malika Nizamovna- i.f.n., dosent
Mamaraximov Begzod Erkinovich- i.f.n., dosent

Tahrir hay'ati:

Begzod O'rinnov- (AQSh)
Uktam Burxanov – (Chexiya)
Bozorboy Berkinov – i.f.d. (O'zbekiston)
Mark Rozenbaum (AQSh)
Wolfgang Lukas (Germaniya)
N.V. Morozov (Rossiya)
Viktoriya Vdovichenko (Ukraina)
Gulyabmir Raxmani (Afg'oniston)
Axmed Muxamed Aziz Ismail (Misr)
Kaukab Azim (Saudiya Arabistoni)
Sherqul Shodmonov (Toshkent)
Rauf Salaxodjayev (Toshkent)
Axmedjon Mamatov (Toshkent)
Ju Jengron (Xitoy)
Jou Chingjiye (Xitoy)

© ISSN 2181-4457

**IQTISODIY TADQIQOTLAR ILMIY
JURNALI**

**3
2021**

**Elektron ilmiy jurnal
Научный журнал
Scientific magazine**

Bosh muharrir:

Eshov M.P.- i.f.d., prof.

Bosh muharrir o'rbinbosari

Amirov L.F. - PhD

Adabiy muharrir

Xajiyev B.D.- i.f.n., dots.

Musahhih:

Jurnal sahifalarida chop etilgan materiallardan foydala-nilganda "Iqtisodiy tadqiqotlar" ilmiy jurnalidan olindi deb ko'rsatilishi shart. Tahririyat taqdim etilgan maqolalarni taqriz qilish va qaytarish majburiyatini olmagan. Maqolada keltirilgan dalillar va ma'lumotlar uchun muallif javobgar.

Veb-sayt manzili: <https://economicresearch.tsue.uz>

E-mail: economicresearchjournal@gmail.com

MUNDARIJA

IQTISODIYOT, INNOVASIYA VA TADBIRKORLIK NAZARIYA VA AMALIYOT		
Xajiyev B.D.	Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish – muhim yo'naliш.....	6
Qurbanova O.T.	Features of pricing in modern economy.....	18
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH: MAKROIQTISODIY YONDOSHUV		
Eshov M.P.	Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash iqtisodiy o'sishga erishishning yo'nalishi.....	21
Yakubov I.O., Xayitov S.B.	O'zbekistonda xalqaro mintaqaviy hisoblar tizimi standartlaridan foydalanish imkoniyatlari.....	26
Дадаханова С.М.	Новые инструменты в привлечении инвестиций: рынок капитала и ЕТФ как важный фактор повышения инвестиционной привлекательности региона.....	33
Bustonov M.M.	Yangi O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoiti-da iqtisodiy o'sish sifat omillarining ta'siri.....	37
INSON RESURSLARINI BOSHQARISH, IJTIMOIY SIYOSAT VA BANDLIK		
Abdurakhmanov G.K., Kurbonov S.P.	Promoting efficient and productive employment in the labor market.....	41
Ismailov A.M., Yuldashev G'.T.	Qurilish ishlab chiqarish jarayonida aholi bandligi va ular mehnatidan samarali foydalanish.....	55
Najimadinov R.D.	Demografik o'zgarishlarning qishloq mehnat bozorini boshqarishga ta'siri.....	58
Bozorova S.A.	Rekruting agentliklari - aholini ish bilan ta'minlashning istiqbolli yo'nalishi sifatida.....	62
Karimova N.S.	Kambag'allik - yangi O'zbekistonning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy muammosidir.....	70
Maxamatov E.Y.	Kambag'allikni qisqartirishda kichik biznes va tadbirkorlik – taraqqiyot omili sifatida.....	75
TARMOQLAR IQTISODIYOTI VA REAL SEKTORNI KOMPLEKS RIVOJLANTIRISH		
Махмудов Н.М.	Теории международной торговли и их применение в экономике.....	82

ЎЗБЕКИСТОНДА ХАЛҚАРО МИНТАҚАВИЙ ҲИСОБЛАР ТИЗИМИ СТАНДАРТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИЯТЛАРИ

Якубов И.О. - ТДИУ, “Макроиқтисодий таҳлил ва прогнозлаштириши” кафедраси доценти,
Хайитов С.Б. - ТДИУ, “Макроиқтисодий таҳлил ва прогнозлаштириши” кафедраси асистенти

Аннотация. Мазкур мақолада халқаро минтақавий ҳисоблар тизими стандартларидан фойдаланиши имкониятларини кенгайтириши масалалари кўриб чиқилган. Бундан ташқари мақолада минтақавий ҳисоблар тизими асосида ялпи минтақавий маҳсулотни ҳисоблаши усуллари ва усуллар асосида ҳисоблаши тизими ўрганилган.

Калим сўзлар. Минтақа, минтақавий ҳисоблар, даромад, харажжат, қўшилган қиймат, резидент, миллий ҳисоб, счёт, ёлланма ишчилар, ялпи қўшилган қиймат, бандлик.

Кириш. Бугунги кунда минтақавий ҳисоблар тизими (МХТ) жаҳон-нинг кўплаб мамлакатларида қўлланилади. Бу тизимлар халқаро ҳисоб-китоблар стандартлари ҳисобланади. Макроиқтисодий параметрларни хам ўз ичига олган миллий ҳисоблар тизими асосида ҳисобланади. (ЯИМ, СММ, МД, ШД, ИШД, ва бошқалар).

Маълумки, минтақаларни ижтимоий-иқтисодий ривожини ўрганиш-да маълум бир ахборотлар базасига эхтиёж туғилади. Бу заруриятлар авваламбор ривожланиш борасида қарорлар қабул қилиш учун керак. Ҳозирда, минтақавий ҳисоблар тизими минтақавий даражадаги макроиқтисодий кўрсаткичлар борасидаги тадқиқотларда аҳамияти ортмоқда. Айниқса ривожланган мамлакатлариқтисодиёти таҳлилида бу ҳолат яққол намоён бўлади ва бунинг аҳамияти қуидагиларда намоён бўлмоқда:

Биринчидан, мамлакат иқтисодий сиёсатини ишлаб чиқаришда минтақалараро таҳлилларни амалга ошириш учун;

Иккинчидан, давлат бошқарувининг минтақалар ривожини таҳлил қилиш ва тартибга солиш инструменти сифатида мазкур ҳисобларнинг аҳамияти ортмоқда.

Адабиётлар шархи. Мақолани ёзишда муаллифлар бир қатор маҳал-лий ва хорижий олимларнинг ялпи худудий маҳсулоти динамикасини баҳолашдаги услубий ёндашувларга асосланишди.

Жумладан, И. Якубов ва бошқалар “Минтақавий иқтисодиёт” (2020) дарслигига минтақавий ҳисоблар тизимини такомиллаштириш хақида тавсиялар берган [2, 20-бет].

С.В.Панков ва А.П.Цыпиннинг “Моделирование влияния социально-экономических факторов на валовой региональный продукт” (2015) номли асарида ижтимоий-иқтисодий омилларнинг ялпи худудий маҳсулотга таъсир даражаси белгилаб берилган [3, 243-бет].

Х.Абу ва И.В.Орловнинг “Сравнительный эконометрический анализ величины валового регионального продукта в регионах Российской Федерации” (2014) мақоласида эконометрик таҳлил асосларини баён қиласида ва регрессия

тenglamasи параметрларини баҳолайди, омилларнинг ЯҲМга таъсирини тавсифлайди [4, п 9].

А.Нешадин ва В.Кашинларнинг “Динамика развития валового регионального продукта регионов РФ” (2013) мақоласида минтақаларни асосий ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичларга кўра фарқланиши тадқиқ этилади [5, с157].

С.С.Гордеев ва А.В.Кочеровнинг “Анализ и формализация динамики валового регионального продукта в условиях экономической нестабильности” (2014) омиллар таъсири ва ривожланиш даражасига қараб минтақаларнинг фарқланиши тўғрисида бир қатор хуносалар қилинади [6, с102].

Тадқиқот методологияси. Ялпи худудий маҳсулотнинг муттасил ўсиши минтақаларнинг келажақдаги ривожланишини ҳам белгилаб беради. Ялпи худудий маҳсулотнинг барқарор ўсиши минтақалар тараққиётининг асосий омилидир. Шу нуқтаи назардан, мақолада ЯҲМнинг назарий ва услубий асосларини ўрганилган, шунингдек ялпи худудий маҳсулот динамикасини таҳлил қилинган. Қиёсий ва таркибий таҳлил қилиш учун Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотларидан фойдаланилган. Ўрганиш жараёнида таҳлил, синтез ва қиёсий таҳлил усусларидан фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар муҳобкамаси. Минтақавий ҳисоблар тизими Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ) тавсия қиласидан миллий ҳисоблар тизимининг бир йўналиши ҳисобланади. Ялпи минтақавий маҳсулот (ЯММ) ни минтақавий ҳисоблар тизими МХТ асосида ҳисоблашни кўриб чиқамиз.

Айтиш жоизки, авваламбор ялпи минтақавий маҳсулот (ЯММ) ни (МХТ) асосида ҳисоблашнинг устувор йўналишлари қўйидагилар ҳисобланади:

Ялпи минтақавий маҳсулот минтақалар кесимида:

- жорий баҳоларда ҳисобланади;
- ЯММ нинг физик ҳажми баҳоси индекси ҳисобланади;
- доимий баҳоларда ҳисобланади;
- даромадларни ҳисобга олган ҳолда уй хўжаликларининг пиравард истеъмолига қилинган харажатлар;
- асосий капиталнинг ялпи жамғармалари.

Юқоридаги кўрсаткичлар ялпи минтақавий маҳсулот (ЯММ) нинг шаклланиши, аниқроғи алоҳида тармоқларнинг қўшилган қиймати тўғрисида аниқ тасаввур беради. Хозирда, аксарият хамдўстлик мамлакатлари давр тақозоси билан (маъмурий хусусиятига қараб ЯММ ни ҳисоблайди). Ялпи минтақавий маҳсулотни ҳисоблашни члпи ички маҳсулот ҳисоблашнинг айнан ўзини қилиб олган. Бу борадаги қийинчиликлар турли мамлакатларда ҳар хил кечмоқда. Масалан, айрим мамлакатлардаги катта бир худуд ва минтақа билан ўзаро мос келмаслигидадир. Ўзбекистондаги минтақавий маҳсулот (ЯММ) ни ҳисоблашдаги зарур ахборот мавжуд. Шунинг учун ЯИМ ни бир оз қисқартириб ялпи минтақа маҳсулотини ҳисоблаш имконияти бор. Ўзбекистонда ялпи минтақавий маҳсулотни ҳисоблаш методологияси минтақавий ҳисоблар тизими (МХТ) халқаро стандарти ялпи минтақавий маҳсулотни ҳисоблаш қуйидаги усусларга таянади: “Куйидан” – “Юқорига” ва “Юқорига” - “Куйига” ёки “аралаш” усуслардан фойдаланилади.

- “Кўйидан” – “Юқорига” усулиниң бирламчи ахбороти минтақа резидентлари суммасига таянади. Миллий даражадаги барча минтақалар суммасининг миллий даражасига.

- “Юқоридан” - “Кўйига” усули бирламчи ахборот базаси миллий даражада кўрсаткичларидан минтақалар даражасигача тақсимланади. Бу усул минтақавий ва миллий кўрсаткичларни мувофиқлаштиради.

- “Аралаш” усули биринчи ва иккинчи усулларни комбинациясидир.

Хозирги кунда иқтисодий маконларни барқарор ва инновацион ривожлантиришга кучли эҳтиёж сезилмоқда. Шу нуқтаи нзардан иқтисодий макон -минтақаларнинг иқтисодий фаолиятини ўзида акс эттирадиган кўрсаткичлар тизимини яратиш муҳим аҳамият касб қилмоқда. Ана шундай тизим миллий ҳисоблар тизими ва минтақалар даражасида унинг, яъни минтақавий ҳисоблар тизимининг мантиқий давоми ҳисобланади.

Минтақавий ҳисоблар тизими – минтақа кўрсаткичларининг комплекс тизими. У минтақадаги хўжалик субъектлари фаолиятини акс эттиради. Бошқача айтганда институционал бирликларни иқтисодий операцияларини ўзида акс эттиради. Иқтисодий операцияга, иқтисодий муносабатларга кирувчи институтларнинг барча молиявий ва номолиявий активлари харакатини ўзида ифода қиласи.

Минтақавий ҳисоблар тизимини ўзига ҳос мақсади қўйидагилардан иборатdir:

- алоҳида минтақа даражасида макроиктисодий таҳлил орқали минтақани ижтимоий-иктисодий ривожланиш сиёsatини ишлаб чиқилади.

- минтақалараро таққослаш орқали улар ўртасидаги тафовутларни аниқланади;

- миллий ҳисоблар тизими ва Минтақавий ҳисоблар тизими ўртасида интеграциялашган тизим яратиш ҳисобланади.

Минтақавий ҳисоблар тизими асосий методологияси уни миллий ҳисоблар тизими базасида ишлаб чиқишидир. Бошқача қилиб айтганда, минтақавий ҳисоблар тизими миллий ҳисоблар тизимининг синтези. Биринчи марта бу методологияни ишлаб чиқишига қўл урган олим, Нобел мукофоти лауреяти (ўтган асрнинг 50 йиллар бошида) Роберт Стоундир.

Минтақавий ҳисоблар тизими – бу Миллий ҳисоблар тизимини тўғридан тўғри минтақалар даражасига ўтказиб қўйиши – деган тушунча нотўғри эмас. Нима учун? Чунки минтақавий ҳисоблар тизимига бўлган зарурият бир тарафдан, минтақавий иқтисодиётни очиқ иқтисодиёт эканлигига бўлса, икkinchi томондан, минтақалар даражасида миллий ҳисоблар тизимида ўзининг аксини топадиган миллий иқтисодиёт даражасидаги қатор фаолиятларни йўқлиги ёки бу фаолиятлар олиб борилмаслиги ва ҳисобга киритилмаслигидар.

Хозирги кунгача минтақавий ҳисоблар тизимини ягона стандарти Европа Иттифоқи мамлакатларида мавжуд. Алоҳида минтақаларда минтақавий ҳисоблар тизимини ишлаб чиқилишини қийинлигини ҳисобга олиб, Евростатнинг тавсияларидан фойдаланишга маслаҳат берилади. Бунда, яъни Евростатнинг минтақавий ҳисоблар тизими стандартида ҳар қайси минтақа алоҳида иқтисодий бирлик- деб қаралади. Бу ҳолда минтақаларнинг бошқа бир

минтақалар билан бўладиган транзакциялари ўзига ҳос ташқи, хатто ташқи дунё билан алоқа - деб қаралади. Бундан ташқари айрим иқтимодий активлар ҳудуд ташқарисида- деб ҳисобланади. Булар:

- а) миллий хаво макони, трансчегараий сувлар
- б) ҳудудий ташкилотлар, Элчихона ва Консуликлар;
- в) ҳалқаро сув хавзалари қаридаги фойдали қазилмалар.

Назарий жиҳатдан минтақа даражасида ҳам товар ва хизматлар ҳисоби (счети), ишлаб чиқариш ҳисобламалари, даромадларнинг бирламчи ва иккиласми таққослаш счёти, даромадлардан фойдаланиш ҳисоби, капитал операциялар ҳисобларини ишлаб чиқиши мумкин. Амалда эса, бу ҳисобламаларни амалга ошириш қатор қийинчиликларга дуч келади. Буларни ҳисоблаш авваламбор, методологик ва ахборот борасидаги қийинчиликларга бориб тақалади. Кўпинча минтақавий ҳисоблар-тармоқларнинг ишлаб чиқариш фаолияти, уй хўжаликлари, маҳаллий ҳокимият фаолияти билан чекланиб қолади.

Айнан, мана шу чекланганликни ҳисобга олиб, Евростат қуйидаги кўрсаткичларни ҳисоблашни тавсия қиласди.

1. Ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлган минтақавий тармоқ агрегатлари, булар:

- ялпи қўшилган қиймат;
- ёлланма ишчилар иш ҳақи;
- умумий бандлик;
- асосий капиталнинг ялпи жамғарилиши.

2. Ялпи минтақавий маҳсулот;

3. Уй хўжаликлари минтақавий ҳисобламалари.

Агарда солиқлар ва маҳсулотларга берилган субсидиялар маълум бўлса, яъни аниқ бўлса, ялпи минтақавий маҳсулот бозор баҳоларида ҳисобланади ва бу ҳалқаро стандартга мос келади. Агар бу маълумот бўлмаса, асосий баҳоларда ҳисобланади. Бу ҳолда ялпи минтақавий маҳсулот ҳолатини бозор нуқтаи назаридан орқага кетиш билан изоҳлаш мумкин.

Жами ялпи минтақавий маҳсулот (Ўзбекистондаги 14 та минтақа) ЯИМ дан минтақалар ўртасида тақсимланмайдиган катталик ёки ҳажмда кам бўлади. Турли вақтларда тақсимланмайдиган қисм ўзгариб туради. Масалан, ташқи савдонинг қўшилган қиймати минтақалар бўйича тақсимланмас эди. Шунингдек, бозорни амал қилишини таъминловчи тижорат фаолияти, алоҳида нобозор коллектив хизматлари, мудофага хизмат қилувчи молиявий хизматлар ва бошқалар ҳам тақсимланмаган қисмга киради. Минтақалар бюджетини режалаштиришда ва уни монито-ринг қилиш фаолиятида ялпи минтақавий маҳсулотдан фойдаланилади.

Минтақавий ҳисоблар тизимида унинг счетларини ҳисоблашда қайси кўрсаткичлари асосий баҳоларда ва қайси кўрсаткичларни бозор баҳоларида минтақавий ҳисоблар тизимини кўриб чиқиш лозим. Бунда минтақавий ҳисоблар тизимининг қуйидаги ҳисобламалари шакланади:

- ишлаб чиқариш ҳисобламаси;
- даромадлар хосил бўлиш ҳисобламаси;

- даромадлардан фойдаланиш ҳисобламаси;
- капитал операциялаи ҳисоби;
- товар ва хизматлар ҳисоби.

Ишлаб чиқариш ҳисобламасини тузища иқтисодий фаолият турлари бўйича асосий баҳолардаги ялпи минтақавий маҳсулот ва қўйидагилар ҳисоблаб чиқилади:

- а) асосий баҳоларда Ялпи ишлаб чиқариш;
- б) оралиқ истеъмол;
- в) ялпи қўшилган қиймат.

(а-б) = Ялпи қўшилган қиймат, яъни асосий баҳолардаги ялпи миллий маҳсулот. Бу ерда нима ҳисобланмайди? Маҳсулотга солиқлар кирмайди. Субсидиялар эса киради. Миллий ҳисоблар тизимида ҳам минтақавий ҳисоблар тизимида ҳам қўшилган қиймат асосий баҳоларда ҳисобланади. Шунинг учун ҳам у субсидияларни ўз ичига олади. Аммо маҳсулот солиқни ўз ичига олмайди. Маҳсулотга солиқ тўлови ишлаб чиқарилган маҳсулот ва амалга оширилган хизмат баҳосига боғлиқ (қўшилган қиймат солиғи, реализациядан солиқ, акциз солиқлар). Шу ўринда айтиш жоизки, соф солиқлар солиқлардан субсидияларни айрмасига тенг бўлади. Демак, ялпи қўшилган қиймат ёки ялпи минтақавий маҳсулот бозор баҳоларида қўйидагига тенг бўлади:

ЯММ(ялпи минтақавий маҳсулот)=ЯИ-ОИ=ЯҚҚ(асосий баҳоларда)+ маҳсулотга соф солиқ+ импортга соф солиқ.

Бу юқорида айтиб ўтилган ишлаб чиқариш усули ёки қўшилган қиймат усулида ҳисобланади. Қўйидаги жадвал ҳам айнан шу усулда ҳисобланган. Шунингдек, ялпи минтақавий маҳсулотни ҳисоблашни иккинчи усули бу – тақсимот усули ҳамда, учунчи усул пировард истеъмол усули ҳам мавжуд. Бу усуллар бўйича ҳисоблашда Ўзбекистонда аҳборот базасидаги муаммолар бор. Тақсимот усулида ялпи минтақавий маҳсулот = Минтақалар ялпи фойдаси + ялпи аралаш даромад + иш ҳақи + ишлаб чиқариш ва импортга соф солиқ йифиндисидан иборат.

1-жадвал

Аҳоли жон бошига ялпи ички (худудий) маҳсулот ҳажми⁶ (Жорий нархларда, минг сўм)

Минтақалар	2015 й.	2016 й.	2017 й.	2018 й.	2019 й.	2020 й.
Ўзбекистон Республикаси	6 715,4	7 614,2	9 340,8	12 339,1	15 190,9	16 949,1
Қорақалпогистон Республикаси	3 504,1	4 453,8	5 597,6	8 086,9	10 126,2	11 093,5
<i>Вилоятлар:</i>						
Андижон	4 672,3	5 322,1	6 429,7	8 720,1	10 732,7	12 006,0
Бухоро	6 563,8	7 532,5	8 888,1	11 254,4	14 338,4	15 892,4
Жиззах	5 002,2	5 702,5	6 967,3	9 019,7	11 302,4	12 494,3
Қашқадарё	5 520,5	6 268,3	6 571,7	7 920,5	9 595,4	10 466,5
Навоий	11 088,3	12 383,0	14 975,0	22 786,2	36 479,6	48 747,0
Наманган	3 976,4	4 636,4	5 419,0	6 619,5	8 319,8	9 380,5

⁶ Ўзбекистон Республикаси статистика қўмитаси маълумотлари асосида таёrlанди.

Iqtisodiy tadqiqotlar 2021 yil, 3-som

Самарқанд	4 950,8	6 034,0	6 937,2	8 307,9	9 719,9	10 831,7
Сурхондарё	4 427,1	4 737,8	5 506,7	7 002,9	8 299,2	9 040,6
Сирдарё	6 050,2	7 175,0	7 945,8	9 802,3	13 672,3	14 274,7
Тошкент	7 582,9	8 083,9	9 787,6	13 463,8	18 409,5	21 113,1
Фарғона	4 517,5	4 891,4	5 521,9	7 287,2	8 558,6	9 651,1
Хоразм	4 894,5	5 543,3	6 397,8	8 373,6	9 987,0	11 076,9
Тошкент шаҳри	10 989,3	13 749,4	18 125,0	23 433,5	30 860,7	33 747,8

Пировард истеъмол усулида ҳисобланадиган ЯИМ = пировард истеъмол + ялпи жамғарма + соф экспорт йиғиндилирдан иборат бўлади. Даромадлар ҳосил бўлиши ҳисобламаси солик, субсидиялар ва ишлаб чиқарувчилар орасидаги ўзаро харакатни ифодалайди. Даромадлардан фойдаланиш - яъни, ихтиёридаги даромадни қандай қилиб пировард истеъмол ва жамғармага бўлинишини ифодалайди.

Худудий якуний истеъмолни ҳисоблашда, минтақанинг моддий ва молиявий ресурсларининг муҳим қисми бошқа минтақалар билан алмашиниш йўли билан шаклланганлиги ва бу алмашинувни рўйхатдан ўтказиш қийин бўлганлиги сабабли қийинчиликлар пайдо бўлади; натижада фойдаланиш кўрсаткичлари хажми худудий даражада ишлаб чиқариш хажмини акс эттирмаслиги мумкин, яъни фойдаланиш ва ишлаб чиқариш кўрсаткичлари Худудий даражада мувозанатлашмайди. Юқоридаги омиллар ЯҲМни ишлаб чиқариш усули билан минтақа иқтисодиётининг барча тармоқлари учун тармоқларда ишлаб чиқарилган қўшилган қийматлар йиғиндиси сифатида ҳисоблашни тақозо этади. Маълумки, саноатнинг қўшимча қиймати ҳисбот даврида ишлаб чиқарилган товарлар ва хизматлар қиймати (ишлаб чиқариш) ва ишлаб чиқариш жараёнида (оралиқ истеъмол) шу даврда истеъмол қилинган товарлар ва хизматлар қиймати ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади. Худудий ишлаб чиқариш, оралиқ истеъмол ва қўшимча қийматни ҳисоблаш методологияси республика даражасидаги принцип асосида амалга оширилади.

2-жадвал

Худудлар ялпи худудий маҳсулотининг мамлакат ялпи ички маҳсулотидаги улуши⁷

Йиллар	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Ўзбекистон Республикаси	100,0							
<i>худудлар:</i>								
Қорақалпоғистон Республикаси	3,4	3,3	2,7	3,0	3,3	3,4	3,7	3,7
Андижон	7,4	7,0	5,9	6,4	6,4	6,3	6,5	6,4
Бухоро	6,4	6,4	6,0	5,6	5,7	5,5	5,2	5,2
Жizzах	2,6	3,2	2,8	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Қашқадарё	7,2	8,3	8,9	7,9	7,9	7,5	6,9	7,1
Навоий	4,5	6,9	5,6	4,9	4,8	4,7	5,4	7,2
Наманган	5,3	4,5	4,3	4,9	5,0	4,8	4,4	4,5
Самарқанд	8,1	7,3	8,4	8,4	9,0	8,5	7,7	7,3
Сурхондарё	5,1	4,5	4,3	5,0	4,8	4,5	4,4	4,4

⁷ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида муаллифлар томонидан тузилган

Сирдарё	2,6	2,5	2,1	2,3	2,4	2,1	2,0	2,0
Тошкент	10,8	11,4	9,7	10,0	9,4	9,2	9,5	9,8
Фаргона	11,5	8,9	6,9	7,5	7,1	6,6	6,5	6,4
Хоразм	4,4	3,7	3,5	4,0	4,0	3,8	3,7	3,7
Тошкент ш.	12,2	11,9	11,7	12,5	13,7	13,5	13,5	14,6
Жами ЯҲМ	91,5	89,8	82,8	85,2	86,5	83,3	82,5	85,4
Тақсимланмаган қисм	8,5	10,2	17,2	14,8	13,5	16,7	17,5	14,6

Хулоса. Юқорида айтиб ўтилганидек, Ўзбекистон Республиаси ҳам Халқаро миллий ҳисоблар тизими (МХТ) ва халқаро минтақавий ҳисоблар тизими стандартлари имкониятларидан тўла кенгайтириш имкониятла-рини кенгайтириш лозим. Бу биринчи навбатда бозор маҳсулотлари ва хизматларини тўла ва аниқ ҳисобга олиш имкониятларини яратади. Бу стандартлар авваламбор бозор механизмларининг ишлашига кенг йўл осчиб бериши исботланган. Албатта, бунинг учун ахборот базасини, авваламбор тақсимот, пировард истеъмол, даромадлар хосил бўлиши ва улардан фойдаланиши борасидаги ахборот базасини йўлга қўйишни тақозо қиласи ва буни амалга оширишнинг имконияти мавжуд.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик - ҳар бир раҳбар фаолиятининг қундалик қоидаси бўлиши керак. Т.: “Ўзбекистон”, 2017й.
2. Якубов И. ва бошқалар “Минтақавий иқтисодиёт” (2020) [2, 20-бет].
3. Панкова С.В., Цыпина А.П. Моделирование влияния социально-экономических факторов на валовой региональный продукт // Вестник Оренбургского государственного университета. 2015. №13. С. 243-248.
4. Абу X., Орлова И.В. Сравнительный эконометрический анализ величины валового регионального продукта в регионах Российской Федерации//Современные научноемкие технологии. 2014 № 7, С. 9-10.
5. Нещадин А., Кашин В. Динамика развития валового регионального продукта регионов РФ // Ощество и экономика. 2013 № 6 С. 157-170.
6. Гордеева С.С., Кочеров А.В. Анализ и формализация динамики валового регионального продукта в условиях экономической нестабильности // Вестник Челябинского государственного университета. 2014. № 15. С. 102-107.
7. Королев М.А., Иванов Ю.Н., Карасева В.Л. Опыт стран СНГ в измерении ненаблюдаемой экономики. // Вопросы статистики, №11/2004.
8. Бреднева Л.Б. К вопросу об измерении дифференциации регионов по уровню экономического развития // Вестник ХГАЭП. 2015. №1. С 75-77
9. Якубов И.А., Расурова И.А. Конкурентоспособность экономики регионов. Монография. Изд. Узбекистан. 2007 г.

IQTISODIY TADQIQOTLAR

ELEKTRON ILMIY JURNALI

Tahririyat manzili:

100003, Toshkent sh., Chilonzor tumani, I. Karimov ko'chasi 49-uy
Telefonlar ****